

МАКРО- Й МІКРОСТРУКТУРА СЛОВНИКА ТЕРМІНІВ КОНСТРУКЦІЙНОЇ ГРАМАТИКИ

Г. В. Ситар, К. О. Адамусік

У зв'язку із стрімким розвитком терміносистеми граматики конструкцій (англ. *Construction Grammar*) [2, 3, 4, 5 та ін.] виникла потреба у створенні спеціального словника термінів, у якому було б зібрано, уніфіковано і стандартизовано терміносистему цього напрямку лінгвістики. Попри значну кількість англomовних праць, англійська терміносистема конструкційної граматики ще не була об'єктом окремого вивчення. Водночас створюваний авторками словник є і першою спробою опрацювати та систематизувати терміносистему конструкційної граматики в українській мові в зіставленні з англійською.

Метою цього дослідження є систематизація термінів конструкційної граматики та подання цих термінів у вигляді впорядкованого словника термінів. Для цього розв'язано такі завдання: 1) сформовано реєстр термінів граматики конструкцій; 2) визначено макроструктуру словника; 3) опрацювано структуру словникової статті; 4) укладено словникові статті в межах створюваного словника тлумачно-перекладного типу.

Одним із найважливіших етапів укладання словника є опрацювання його концепції, визначення макро- й мікроструктури. Під макроструктурою розуміємо загальну структуру лексикографічної праці, що охоплює його важливі складники; під мікроструктурою – безпосередньо структуру словникової статті [1, 24–25].

О. Демська зазначає, що макроструктура словника може бути повною або усіченою. Повна макроструктура передбачає такі структурні одиниці, як вступ, передмова, власне словник, граматична довідка, правила користування словником, списки скорочень, джерел і власних назв різного типу. До повної макроструктури може також входити короткий теоретичний розділ, що присвячений певним теоретичним аспектам лексикографічного опису словникових одиниць. Усічена макроструктура включає неповний набір названих вище структурних одиниць. Переважно повну макроструктуру мають великі академічні словники, а усічену – перекладні та шкільні словники, довідники й комерційні лексикографічні продукти [1, 102].

У нашому словнику на сьогодні є передмова, список умовних позначень, власне-словник, алфавітний покажчик термінів, список джерел.

Визначальним складником словника є його реєстр, принципи і джерела його укладання зумовлені поставленими завданнями, типом і призначенням лексикографічної праці. Одиницями реєстру спеціалізованого словника термінів є лексеми, систематизовані за алфавітним принципом. На сьогодні реєстр створюваного словника налічує 249 термінів, він включає власне-терміни конструкційної граматики й терміноодиниці дотичних лінгвістичних напрямів. Цей словник укладено для лінгвістів, студентів і всіх тих, кого цікавлять сучасні напрями граматичних досліджень.

Подаємо зразки укладених словникових статей:

КОЕФІЦІЄНТ ДАЙСА, *-a*, ч.р. — статистичний індекс, який «визначається як частота конструкції, поділена на середнє арифметичне частот її компонентів» (Ситар 2017, 287).

Синоніми: індекс Дайса, коефіцієнт Сьоренсена, коефіцієнт Дайса-Сьоренсена, коефіцієнт Дайса-Брея, нормалізоване очікування.

Англійською: Dice coefficient, Dice, kDice.

КОНСТРУКЦІЯ, *-і*, ж.р. (*лат. constructio* – побудова) — «формо-змістоваа пара <Ф – форма, С – семантика>, у якій деякий аспект форми або деякий аспект семантики не є чітко передбачуваним зі складників конструкції або з інших раніше визначених конструкцій» (Goldberg 1995, 4).

Англійською: Construction.

ПРІНЦИП СЕМАНТИЧНОЇ СУМІСНОСТІ, *-у*, ч.р. (*лат. principium* – основа, начало; *гр. semantikos* – що має значення, означає) — принцип, «згідно якого лексема може вживатися (або ймовірно вживатися) у певній граматичній конструкції, якщо їхні значення сумісні» (Stefanowitsch 2005, 4).

Англійською: The Principle of Semantic Compositionality.

У словнику термінів конструкційної граматики кожна заголовна одиниця надрукована окремим рядком з абзацу великими літерами напівжирним шрифтом. Структура кожної словникової статті включає в себе заголовну одиницю в початковій формі, її пояснення, а також еквівалент англійською мовою. Для пошуку англійських або українських еквівалентів використано передусім англомовні й українськомовні наукові джерела з проблем конструкційної граматики, новітній англо-український, українсько-англійський словник та онлайн-платформа ABBYY Lingvo Live, а також лінгвістичні термінологічні словники і енциклопедії. За відсутності відповідника в українських працях оригінальні англійські терміни були передані шляхом транскодування або калькування. Для зручності користування кожна заголовна одиниця має вказівку на місце наголосу.

Після реєстрової одиниці подано граматичну довідку. Зокрема, для іменника це флексія родового відмінка однини, вказівка на рід. Слова, що вживаються у множині, після закінчення родового відмінка мають відповідну позначку «мн.». Після тлумачення терміна в дужках наведено посилання на джерело, у якому зафіксовано й дефіновано цю одиницю.

Одним із найважливіших завдань у праці з українським реєстром було дотримання лексичних норм української мови. Орфографія словника відповідає нормам чинного правопису. Реєстр перевірено на лексикографічну замкненість, тобто в ньому наявні всі терміни, що містяться в словникових дефініціях.

За кількістю компонентів терміни можуть бути однослівними (простими) й багатослівними (складеними). У словнику відбито обидва типи, причому кількість складених термінів переважає (83 простих і 166 складених). Передусім це стосується багатоконпонентних моделей, у яких слова поєднані за допомогою прийменників, наприклад: *модель на основі асоціацій, запис у бокс-стилі, властивості конструкції на рівні складників*.

До деяких слів було знайдено стислу етимологічну інформацію, яку розміщено в дужках після заголовного слова. Варто зазначити, що серед слів, до яких було знайдено етимологічну інформацію, переважають слова латинського (*квазіскладне речення, колокація, конструкція*), грецького (*внутрішній синтаксис конструкції, конструктивна ідіома*) й англійського походження (*бокс-діаграма, фрейм*).

Синоніми, якщо вони є, наведено після тлумачення заголовного слова й ілюстрації, їх обов'язково введено до загального реєстру термінів. У словнику конструкційної граматики є 10 випадків синонімії термінів: *бокс-діаграма, рамкова діаграма, схема боксового типу, запис у бокс-стилі; дерево залежностей, граф залежностей; коефіцієнт Дайса, індекс Дайса, коефіцієнт Сьоренсена, коефіцієнт Дайса-Сьоренсена, коефіцієнт Дайса-Брея* та ін. Зазначимо, що існування нетотожних назв відповідного статистичного коефіцієнта пояснюється тим, що «незалежно один від одного різні вчені з різних країн у різних галузях знань ввели індекс збігу (coincidence index) для визначення подібності двох явищ» [2, 286].

У словнику використано систему умовних позначень: *англ.* – англійська; *гр.* – грецька; *ж. р.* – жіночий рід; *лат.* – латинська; *мн.* – множина; *невідм.* – невідмінюване слово; *нім.* – німецька; *с. р.* – середній рід; *фр.* – французька; *ч. р.* – чоловічий рід.

Зараз авторки словникового проєкту працюють над створенням електронної версії словника.

Література

1. Демська О. М. Вступ до лексикографії. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 266 с.
2. Ситар Г. В. Синтаксичні фразеологізми в розрізі конструкційної граматики: монографія : [наук. і відп. ред. А. П. Загнітко]. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 458 с.
3. Goldberg Adele. Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure. 1 edition. University Of Chicago Press, March 15, 1995. 271 p.
4. Stefanowitsch Anatol, Gries St. Th. Covarying collexemes. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*. 2005. № 1. Pp. 1-43.
5. The Oxford Handbook of Construction Grammar. Edited by Thomas Hoffmann and Graeme Trousdale. New York : Oxford University Press, 2013.